

«Förlovningen Sverige-Norge. Vår nya union med Norge», Porträtt av prinsessen Märtha i Vecko-Journalen nr. 3. Annonse i Svenska Dagbladet 16/1 1929.

Norway and Sweden in a New Union: The Wedding of Crown Prince Olav and Princess Märtha as a Media Event

Abstract: This article analyzes the media coverage of the 1929 wedding between Norwegian Crown Prince Olav and Swedish Princess Märtha in Oslo. Norwegian and Swedish radio jointly broadcast the three-day wedding festivities, marking their most extensive collaboration since the establishment of the two national radio corporations in 1925. After outlining Norwegian–Swedish radio cooperation up to 1928, I present a case study of the 1929 royal wedding. The reporting on the event illustrates how new technologies transformed the relationship between the public and the royal family. Radio brought ordinary people closer to the royals in unprecedented ways; it also fostered a sense of engaged citizenship by creating a democratic space in which listeners could express loyalty to the Crown through shared national experiences. The broadcasts also contributed to strengthening the ties between Norway and Sweden.

Keywords: Radio history, royal wedding, media event.

FAGFELLEVRDERT

Norge og Sverige i en ny union:

Bryllupet mellom kronprins Olav og prinsesse Märtha som mediebegivenhet

Samandrag: Denne artikkelen analyserer mediedekningen av bryllupet mellom Norges kronprins Olav og Sveriges prinsesse Märtha i Oslo i 1929. Norsk og svensk radio sendte bryllupsfestlighetene i fellesskap over tre dager, i sitt største samarbeidsprosjekt siden etableringen i 1925. Det norsk-svenske radiosamarbeidet beskrives fram til 1928, etterfulgt av en casestudie av bryllupet i 1929. Jeg viser hvordan nye teknologier som radio samspilte med mer tradisjonelle medier i dekingen av bryllupet som mediebegivenhet. Rapporteringen fra det kongelige bryllupet viser hvordan nye teknologier endret måten mediepublikum og kongelige samhandlet med hverandre på. Radioen brakte vanlige mennesker nærmere de kongelige enn noen gang før, og muliggjorde engasjert medborgerskap ved å skape et demokratisk rom der lytterne bekreftet sin lojalitet til kronen gjennom felles deltakelse i nasjonalt delte opplevelser. Sendingene bidro også til å knytte nye sterke bånd mellom Norge og Sverige kort tid etter unionsoppløsningen.

Emneord: Radiohistorie, kongelig bryllup, mediebegivenhet.

Peter Dahlén
Professor i medievitenskap
Universitetet i Bergen
peter.dahlen@uib.no

Innledning

Tjuefire år etter unionsoppløsningen mellom Norge og Sverige i 1905 ble en ny, symbolsk union mellom de to landene opprettet 21. mars 1929 da kronprins Olav giftet seg med den svenske prinsessen Märtha, som også var hans kusine.¹ Bryllupet fant sted i Oslo, og norsk og svensk radio hadde tre dagers samsending fra festlighetene, 19.–21. mars. Dette var deres hittil største samarbeidsprosjekt.²

I praksis betydde dette at Sveriges Radio, som da og frem til 1957 het AB Radiotjänst, var med på de fleste av Oslo Kringkastings programmer i løpet av disse tre dagene og hadde en egen reporter på stedet, Sven Jerring, som da han snakket i sendingene, også ble hørt i norsk radio. Siden opptaksutstyr først ble tilgjengelig i 1930-årene, er det dessverre ikke noe bevart av disse sendingene.

Denne samsendingen med Sverige var ikke en plutselig og isolert hendelse, men en del av et organisert radiosamarbeid mellom Norge og Sverige som startet i 1925. Radio var imidlertid ikke det eneste mediet som skildret dette populære bryllupet. Rapporteringen i dags- og ukepressen inneholdt rikelig med fotografier, og det var også filmopptak gjort av ulike filmselskaper.

Hele mediesystemet var engasjert i rapportering om de kongelige bryllupsbegivenhetene. Tore Rem (2020), som skildrer bryllupshendelsene i 1929 i detalj i sin biografi om Olav V i perioden 1903–1940, skriver at det «ypperste av samtidens teknologi» her blir satt i monarkiets tjeneste: «De ønsker å oppnå størst mulig oppmerksomhet. Fra Sverige kommer blant annet to ‘bryllupsflyvere’ til den norske hovedstaden. De skal fly fotografier tilbake til svenske avisredaksjoner så snart festlighetene er over.»³

De teoretiske utgangspunktene i denne artikkelen består av forskning på mediesystemer, rituell kommunikasjon og mediebegivenheter. Etter denne teoretiske oversikten beskrives det norsk-svenske radiosamarbeidet frem til 1929.

Deretter presenteres en casestudie av hvordan de nye teknologiene spilte sammen med mer tradisjonelle medier i dekningen av bryllupet mellom kronprins Olav og prinsesse Märtha som en mediehendelse i 1929. Kildematerialet består hovedsakelig av norske og svenske aviser fra tidsperioden som studeres.⁴

Mediesystemer

Hele det daværende mediesystemet var knyttet til bryllupsarrangementene i Oslo. I sin bok *Norsk mediehistorie* skriver Henrik G. Bastiansen og Hans Fredrik Dahl (2003) at medienes historie hadde «hittil blitt behandlet bransjevis innenfor pressehistorie, filmhistorie, kringkastingshistorie osv.».⁵ Deres intensjon var i stedet å arbeide på tvers av disse skillelinjene, og forsøke å etablere en helhetlig forståelse av medienes utvikling, ved å studere det totalbildet de danner innenfor ulike historiske epoker. Dette er også ambisjonen med denne artikkelen, å undersøke hvordan ulike medier som radio, presse, fotografi og film samhandler i forbindelse med en konkret mediehendelse. Fra et kulturhistorisk og mediearkeologisk perspektiv handler det om å levendegjøre fortidens medielandskap og betrakte ulike medier som deler av en helhet, som et mediesystem preget av intermedialitet og intertekstualitet.⁶

Mediesystemer utgjør et analytisk perspektiv, en måte å gjennomføre historisk kulturell og sosial analyse på. Jonas Harvard og Patrik Lundell skriver: «Ved å synliggjøre sammenhengene mellom ulike medier og deres grad av integrering i deler av samfunnet, revitaliseres ikke bare mediehistorien; historiske medieanalyser blir også et alternativ til å forklare samfunnsutviklingen på andre områder. Uten mediene er for eksempel det politiske livet uforståelig.»⁷ Det samme kan sies om monarkiet og kongehuset. Deres posisjon i et moderne, demokratisk samfunn er grunnleggende avhengig av hvordan de er representert i mediene.⁸

Fra tidligere forskning kan jeg nevne tre eksempler på studier av kongelige og det omkringliggende mediesystemet før 1929 og radioens tidsalder. Pelle Snickars (2017) har undersøkt Oscar II og mediene rundt Stockholmsutstillingen i 1897. For Snickars er «forbindelsen mellom medier, monarki og kjendiskultur, nå en etablert del av kongebildet, filtrert og popularisert gjennom det 20. århundrets massemedier».⁹ Han understreker også at kongehusenes reduserte reelle politiske betydning i forbindelse med overgangen til konstitusjonelt monarki «ikke sjelden ga opphav til en slags rekyleffekt på det mer symbolsk-politiske plan – og da ofte i sameksistens med den fremvoksende mediemoderniteten».¹⁰ Betto van Waarden (2023) har kartlagt keiser Wilhelm II – hvis regjeringstid delvis sammenfalt med Oscar IIs – og hans omfattende relasjoner til samtidens medieformer i et transnasjonalt perspektiv. Espen Ytreberg (2014) viser i sin bok om jubileumsutstillingen på Frogner i 1914 hvordan for eksempel plasser var reservert oppe på tribunen for det betydelige oppbudet av pressefolk (det var utstedt nesten 200 pressekort), fotografer og en kinematograf da kong Haakon åpnet utstillingen.¹¹

Rituell kommunikasjon

Et offentlig bryllup er en rituell begivenhet. Alle som studerer ritualer, ser ut til å være enige om noen grunnleggende nøkkeltrekk som skiller det fra andre former for menneskelig aktivitet.¹² Per definisjon

er ritualer gjentatte eller vanemessige. De får sin betydning og sin verdi ved å bli gjentatt i samme form, gang på gang, i en bestemt situasjon. Antropologer har dokumentert et bredt spekter av slike aktiviteter i tradisjonelle samfunn – fra feiringer av fødsel, ekteskap og død til ritualer som markerer overganger fra barndom til voksen alder. Ritualer har derfor en tendens til å markere spesielle snarere enn rutinemessige øyeblikk i livet til et individ eller et samfunn; de symboliserer overgangen fra en tilstand til en annen, på måter som gjør den minneverdig og offentlig.

Ritualer er per definisjon formaliserte. Deres nøyaktige form betyr noe, og deres betydning hviler på felles forståelser av en større gruppe som leder individet gjennom samme seremoni, i samme livsøyeblikk, med samme forventede resultat. Et ritual trekker samtidig individet inn i gruppens erfaringsbane og feirer offentlig troen og etiske prinsipper som binder den gruppen sammen. Ordet formalisert viser også til at ritualer har en foreskrevet liturgi: En bestemt klasse personer dirigerer dem, de følger et kjent manus i fremføringen, de må holdes på et bestemt tidspunkt og sted, og de fremkaller en passende respons fra deltakerne.

Det kongelige bryllupet i Oslo i 1929 passer disse kriteriene for en rituell begivenhet.

James W. Carey skriver at to alternative forestillinger om kommunikasjon har vært gjeldende i amerikansk kultur siden begrepet kom inn i vanlig diskurs i løpet av 1800-tallet. Det handler om et *overførings-syn* på kommunikasjon («the transmission view of communication») og et *rituelt syn* på kommunikasjon («the ritual view of communication»)¹³

Overføringssynet på kommunikasjon er det vanligste i vår kultur – kanskje i alle industrikulturer – og dominerer samtidige ordbokoppføringer under begrepet. Det er dannet fra en metafor for geografi eller transport og definert av begreper som «formidle», «sende», «overføre» eller «gi informasjon til andre». Sentralt i denne forståelsen av kommunikasjon er overføring av signaler eller meldinger over avstand med mål om å kontrollere rom og mennesker. Det er et syn på kommunikasjon som stammer fra en av de eldste av menneskelige drømmer: ønsket om å øke hastigheten og effekten av meldinger når de reiser i tid og rom.

Det rituelle synet på kommunikasjon er det eldste av disse oppfatningene, gammel nok til at ordbøker kan liste den under «arkaisk». I en rituell definisjon er kommunikasjon knyttet til begreper som «deling», «deltakelse», «forening» og «fellesskap». Et rituelt syn på kommunikasjon undersøker dermed kommunikasjonens betydning for opprettholdelsen av samfunnet – ikke handlingen for å formidle informasjon, men representasjonen av felles tro. På engelsk blir de felles røttene fra antikken tydelige i de nært beslektede begrepene «commonness», «communion», «community» og «communication».

Denne studien bruker det rituelle synet på kommunikasjon.

Mediebegivenheter

Senere forskere har brukt rituell teori for å beskrive det de kaller «mediebegivenheter»: dramatiske, storstilte, ritualiserte medieforestillinger som ser ut til å forene publikum i en felles opplevelse og tro. Det mest siterte verket i denne tradisjonen har vært Daniel Dayan og Elihu Katzs *Media Events: The Live Broadcasting of History* (1992). Selv når Dayan og Katz erkjenner elementer av selvmotsigelse og konflikt som er iboende i noen mediebegivenheter, understreker de måtene slike ritualer streber etter enhet og forlik på.¹⁴

Dayan og Katz deler mediebegivenheter inn i tre hovedkategorier: contest, conquest og coronation, det vil si *konkurranser* (kan for eksempel inkludere politiske begivenheter som kongresshøringer eller presidentdebatter, eller sportskonkurranser), *erobringer* (engangsbegivenheter der hovedpersonene feires for å nå utover normale menneskelige grenser, f.eks. månelandingen) og *kroninger* (kongelige ekteskap, men også merkedager, utstillinger, statlige begravelser, hyllest ved helters hjemkomst osv.).¹⁵

Det er fortellerformer, eller «manus», som utgjør de viktigste narrative mulighetene innenfor sjangeren, og som bestemmer fordelingen av roller innenfor hver type hendelse og måtene de skal gjennomføres på. De tre kategoriene av mediebegivenheter deler en rekke kvaliteter, men hver følger sine egne protokoller og skaper sin egen tone.

Underkategorien *kroninger* som vi vil se eksempler på her, er parader, som minner samfunn om deres kulturelle arv og gir garanti for sosial og kulturell kontinuitet. De er en anledning til å bekrefte troskap, for å minne om kontrakten mellom ledere og ledete, for å bekrefte kjerneverdiene de, sammen med oss, opprettholder.¹⁶ Dette er et funksjonalistisk perspektiv, med opprinnelse i Émile Durkheims klassiske studie *The Elementary Forms of Religious Life*, først publisert i 1912. Ifølge Durkheim er riter fremfor alt middelet som den sosiale gruppen med jevne mellomrom bekrefter seg selv med.¹⁷ Durkheim skriver videre at hellige ting ikke bare forstås som de personlige vesenene vi kaller guder eller ånder: «En stein, et tre, en kilde, et trestykke, et hus, med andre ord hva som helst kan være hellig. Et ritual kan også ha denne hellige karakteren; faktisk finnes det ingen ritual som ikke har dette i en viss grad.»¹⁸

Dette perspektivet på medierte ritualer som Dayan og Katz i stor grad baserer sine studier av mediebegivenheter på, kritiseres av antifunksjonalisten Nick Couldry (2003) for ikke å ta tilstrekkelig hensyn til de maktrelasjonene som bekreftes i samfunnet og gjennom de dominerende mediene.¹⁹ Dette er selvsagt en legitim kritikk, men man kan ikke se bort fra at en mediebegivenhet som det kongelige bryllupet i Norge 1929, med sine bestemte bryllupsritualer, skaper et stort, frivillig oppmøte blant borgerne i det som er et konstitusjonelt monarki med et parlamentarisk regjeringssystem. Spørsmålet kan like gjerne være hva som er den store appellen ved et kongelig bryllup i et moderne, demokratisk samfunn.

Et svar på det kan være de kongelige selv som symbolske bærere av kulturell og nasjonal opprinnelse og stabilitet, av samfunnets sentrale verdier.²⁰ Norges regenter regnes tradisjonelt tilbake til Harald Hårfagre, som samlet mange av de norske småkongedømmene til et større rike mot slutten av 800-tallet. I den norske kongerekken finnes blant andre Olav II Haraldsson, kalt Olav den hellige, som fortsatte Olav Trygvasons innsats for å kristne nordmennene. Det kongelige bryllupet i Oslo i 1929 får et mytisk preg og hellig nimbus gjennom å være et ledd i en kontinuerlig gjentakning av kongelige bryllup og fornyelse av kongefamilien.²¹ Det var 340 år siden sist det ble feiret et fyrstebryllup i Oslo, da Anne av Danmark og Jakob av Skottland giftet seg på Oslo Ladegaard i 1589.²²

De norske kringkastingsprogrammene var sterkt preget av festlighetene og høytidelighetene som fant sted i forbindelse med det kongelige bryllupet. Programbladet *Hallo! Hallo!* skrev at dette var

en begivenhet som angår det hele folk. Nogen dagligdags begivenhet kan det jo heller ikke sies å være. Det er noget slikt som halvfjerde hundre år siden et fyrstebryllup fant sted i Oslo, og selv om skikker og opfatninger har forendret sig adskillig fra dengang, har dog visstnok de fleste følelsen av, at det ved de forestående høitideligheter på sett og vis gjenoprettes en historisk tradisjon, og at begivenhetene også derfor omfattes med en særlig interesse.²³

Stjørdalen Blad gikk lenger tilbake i tid og fortalte leserne sine at Oslo ikke hadde opplevd mange av tidligere fyrstelige brylluper: «I størstedelen av middelalderen var jo Nidaros og Bergen residensstedene og i den 600-årige unionsperiode, som derefter fulgte, holdt Norges hoff for det meste til utenlands.»²⁴ I 1250 ble det imidlertid feiret et fyrstebryllup i Oslo «under utfoldelse av stor prakt og stas. Den gang som nu var det en norsk prins som ektet en svensk prinsesse», Håkon Håkonssøns eldste sønn, tronarvingen Håkon den yngre, som ektet Birger Jarls datter Rikiza. Det neste fyrstebryllup i Oslo, fortsatte *Stjørdalen Blad*, fant sted i 1313, da Jakob VI av Storbritannia og Irland ble viet til Fredrik

lls datter, prinsesse Anna av Norge og Danmark. Det siste bryllup «av denne art her i landet» foregikk, som nevnt ovenfor, i 1589.

Mens både mediebegivenhetene *erobringer* og *konkurranser* inkluderer seremonielle innslag, er *kroning* kun seremoni. Sjangeren er, vedrørende TV-mediet, krydret med kongelige begivenheter fra kroningen av Elizabeth II (1953) til bryllupet mellom prins Charles og Diana. General Douglas MacArthurs hjemkomst til USA i 1951 var ifølge Dayan og Katz den første «TV-kroningen», og John F. Kennedys begravelse «sannsynligvis den mest rørende av alle hendelser av denne typen».²⁵

Det var mange slike hendelser selv i de tidlige tiårene med radio, før TV-mediets ankomst, og det kongelige bryllupet i 1929 er et godt eksempel på dette. I likhet med religiøse høytider innebærer store og tilsynelatende profane mediebegivenheter et avbrekk fra hverdagen, fridager fra jobben, normer for deltakelse i seremoni og ritualer, konsentrasjon om en sentral verdi, sosial tilknytning og kulturell integrasjon, opplevelse av samvær i et inkluderende miljø.²⁶ I Oslo vedtok for eksempel skolestyret at skolene skulle stenges på kronprins Olavs bryllupsdag, slik at barna kunne være med på alle feiringene. En «sentral verdi» som ble kanalisert og formidlet ved det kongelige bryllupet, var betydningen av norsk nasjonal identitet, men også fellesskapet med nabolandet Sverige.

Store nyhetshendelser handler om ulykker, om forstyrrelser, mens store seremonielle begivenheter feirer orden og dens gjenoppretting, skriver Dayan og Katz.²⁷ Mediebegivenheter er altså det motsatte av store nyhetshendelser om uventede og raskt inntreffende ulykker som forårsaker kaos og lidelse, som naturkatastrofer og terrorangrep, eller skandaler som eksploderer, uansett hvor stor interesse disse tiltrekker seg i landet eller verden over når de inntreffer. Store seremonielle mediebegivenheter er derimot planlagte og iscenesatte helligdager rundt slike hendelser, for å helbrede sorg og smerte og for å markere at den sosiale ordenen er gjenskapt eller gjenskapes.²⁸

Mediebegivenheter arrangeres selvsagt også for å bekrefte den rådende samfunnsordenen, som bryllupet mellom kronprins Olav og prinsesse Märtha er et eksempel på, eller som Tore Rem skriver: «I en måneds tid sørger fyrstebryllupet for å flytte fokus bort fra landets store politiske og økonomiske problemer.»²⁹ Graden av støtte fra publikum for et slikt arrangement indikerer også dets popularitet blant allmennheten. I totalitære samfunn er det obligatorisk å delta i hyllest av lederne. I demokratiske samfunn er det frivillig og opp til den enkelte om de vil delta i og gi sitt samtykke til hyllingene, som ved det kongelige bryllupet i 1929. Det er derfor lettvinnt å snakke her og i lignende sammenhenger om manipulasjon og maktmisbruk.³⁰

Norsk-svensk radiosamarbeid 1923–1928

Programplanene under radioens enkanalsæra, spesielt i løpet av de første tretti årene, ca. 1925–1955, var fylt med begivenheter som jubileer og innvielser av ulike slag (Sverige fikk en andre radiokanal i 1955). Det var en periode med sterk homogenitet blant befolkningen, noe som i stor grad ble underbygget av radioen både i Norge og Sverige på den tiden.

Det svensk-norske og i forlengelsen nordiske radiosamarbeidet startet i mars 1923, da representanter for de svenske, norske og danske radioklubbene holdt en første konferanse i Stockholm. På konferansen, som først og fremst tok sikte på å undersøke mulighetene for et tettere samarbeid mellom radioklubbene i de nordiske landene, ble også radiolovgivning i Sverige, Norge og Danmark diskutert, samt forslagene som var fremkommet for å løse kringkastingsspørsmålet.³¹

Kringkastingens start i Norge, unntatt tidligere prøvesendinger, kan dateres til den 15. desember 1924, siden det var på denne dagen Norsk kringkasting for første gang fremstod som en offisiell institusjon.³² Den første sendingen gikk fra Vår Frelses kirke (Domkirken) 28. desember 1924.³³ Den offisielle

åpningen av Kringkastingsselskapets program fant sted 29. april 1925 i Oslo, fjorten dager etter at den nye Marconi-senderen var tatt i bruk.³⁴ I årene 1925–1930 hadde A/S Kringkastingsselskapet i Oslo en sentral posisjon og levde i stor grad sitt eget liv ved siden av stasjonene i Bergen, Ålesund og Tromsø.³⁵

I Sverige ble AB Radiotjänst etablert i mai 1924. Navnet ble endret til Sveriges Radio i 1957. Den offisielle innvielsen og starten av sendingene til Radiotjänst var 1. januar 1925. Liksom i Norge var Telegrafstyrelsen den konsesjonsgivende myndighet i alle radiospørsmål; telegrafmyndighetene spilte en sentral rolle i alle de nordiske landene både i den tidlige forsøksdriften og i planleggingen av den faste ordningen som kom i stand 1924–1925.³⁶ I motsetning til i norsk radio, som ble drevet på kommersielt grunnlag med egne radiostasjoner før staten overtok radiodriften og opprettet Norsk Rikskringkasting (NRK) i 1933, var reklame ikke tillatt på svenske statlige radiostasjoner.

I sin bok om kringkastingen i Norge 1920–1940 skriver Hans Fredrik Dahl (1999), at svensk radio, organisert som et privat programselskap med aksjekapitalen fordelt mellom presse og radiobransjen, var modell for norsk radio, og at norsk programutvikling helt fra starten ble formet under påvirkning av den svenske: «Referansene til 'vårt naboland Sverige' er klart den hyppigste i Kringkastingsselskapets akter, både teknisk, administrativt og programmessig. Hva Sverige hadde, burde også vi få, og grunnen synes å ligge i den åpenbare likhet mellom de to lands kringkastingssystemer og problemer.»³⁷ I tillegg til å være gode naboer ga dette ytterligere muligheter for smidig samarbeid mellom norsk og svensk radio.

Drøyt tre måneder etter oppstarten av svensk radio ble, på forespørsel fra programdirektør Nils Holmberg på Radiotjänsts sentralstasjon i Stockholm, svenske Ernst Rolfs revy i Oslo sendt på de svenske stasjonene, 9. april 1925 kl. 20.00–23.15: *Utsändning från Casinoteatern i Oslo via Oslo rundradiostation av Rolfrevyn «Leve kvinnan»*.³⁸ Dette arrangementet ble starten på et organisert samarbeid mellom norsk og svensk radio.³⁹ Et første resultat av avtalen om utveksling av radioprogrammer via telefonlinje var Osloradioens gjensending av Røde Kors-programmet i Radiotjänst 14. mai 1925 med prins Carl, bror til kong Gustaf V og far til prinsessene Märtha, Astrid og Margaretha.⁴⁰ Prins Carl var styreleder i det svenske Røde Kors, og Radiotjänst arrangerte her en radiokveld med ulike artister for å samle radiolyttere rundt Røde Kors-uken og dens formål.⁴¹

En av Osloradioens tidligste utendørssendinger fant sted i juli 1925 da Roald Amundsen og mannskap ankom Honnørbrygga i Oslo etter forsøket på å nå Nordpolen med fly.⁴² Dette var store nyheter selv i Sverige. Pressen skrev mye om den norske feiringen av polarheltenes hjemkomst, og søndag 5. juli 1925 ble Amundsens tale også sendt på svensk radio, kl. 13.00–14.30: *Tal vid Roald Amundsens ankomst till Oslo. Tredje talare: Roald Amundsen. (Återutsänt från Oslo.)*⁴³

I forkant av høstsesongen 1925 meldte Holmberg at Radiotjänst ville fortsette gjensendingene fra Oslo.⁴⁴ Begge programlederne, Per Jespersen fra Oslo og Nils Holmberg fra Stockholm, møttes på en internasjonal radiokonferanse i Genève, og samtalene der intensiverte programutvekslingen slik at det i løpet av november–desember 1925 ble overført ikke mindre enn tre operaforestillinger fra Sverige til Norge, og en symfonikonsert og ett barneprogram i motsatt retning, fra Norge til Sverige.⁴⁵

Visjonen om kringkasting som en fredsfaktor ble manifestert 1. juni 1926 da et skandinavisk fredsprogram ble organisert i en felles sending for Sverige, Danmark og Norge. Det var Kvinneforbund for fred og frihet som fremmet forslaget om en fellesutstilling for de tre landene.⁴⁶ Første del av programmet ble sendt fra København og begynte med et fredsdikt av Lily Lamprecht, hvorpå utdanningsminister Nina Bang holdt foredrag om skole og fredsarbeid. Den andre delen ble sendt fra Oslo, hvor Radioorkesteret spilte Griegs «Sigurd Jorsalfar» og Nobels fredsprisvinner Fridtjof Nansen holdt foredrag. Fra Stockholm holdt deretter ordfører Carl Lindhagen en fredstale.⁴⁷

Da den norske radiosjefen Olav Midttun i 1937 publiserte en artikkel i *Nordens Kalender* om «Samarbeid

Bilde på Jerring i Hallo! Hallo! nr. 14, 1925.

millom norderlandske kringkastarar», minnet han om denne historiske fellessendingen i 1926, som «varde 1¼ time og vekte stor åtgau, endå kvaliteten var heller ring»,⁴⁸ Ifølge Midttun var den en fortsettelse av samholdet i telegrafstyrene og førte til fortsatte utvekslingskontakter. Den danske *Radiolytteren* anså programmet som en opplevelse; teknisk gikk det «tilfredsstillende», selv om det norske segmentet ble delvis forvrengt på grunn av den lange kabelavstanden. «Forhaabentlig vil det nu paabegyndte skandinaviske Radiofonisamarbejde snart blive fortsat», skrev bladet.⁴⁹

Svenske radiolyttere fikk i løpet av året også høre kong Haakon VII's debuttale på radio. Det fant sted søndag 1. august 1926 – på tolvårsdagen for utbruddet av første verdenskrig – da han innviet Minnehallen på Fredriksvern i Stavern for å hedre sjømennene som ofret livet om bord på norske handelsskip under krigen.⁵⁰ Sendingen ble altså en sensasjon på svensk radio. De som hadde radioene slått på kl. 13 for å

høre på det annonserte vaktskiftet og vaktparadekonserten ved Stockholms slott, ble overrasket over å høre norske stemmer i stedet. I siste liten hadde Radiotjänst mottatt melding om at stasjonen i Oslo ville sende fra arrangementet med start kl. 13, og tok umiddelbart kontakt med Oslo Radio for seremoniens gjensending også fra svenske stasjoner. Etter musikk av Grieg, taler av prest og andre hørte de svenske tilhørerne den norske kongen snakke med klar stemme. Kongetalen ble etterfulgt av «Ja, vi elsker» sunget unisont, hvorefter den svenske sendingen ble avsluttet.⁵¹

Før året 1926 var over, hadde de skandinaviske radioselskapene rukket å bli enige om enda en manifestasjon av den typen som fant sted i juni, på temaet fred og nordisk enhet.⁵² På nyttårsaften arrangerte de kl. 20.15–21.30 et interskandinavisk program, som ble sendt vekselvis fra Stockholm, Oslo og København med ulike nasjonale musikalske innslag og taler av den svenske utenriksministeren Eliel Löfgren, den norske handelsministeren (og fungerende utenriksminister) Charles Robertson, og den danske utenriksministeren Laust Moltesen.⁵³ I sin tale trakk Löfgren frem radiomediet, som

eliminerer avstander, forener oss. Hvilken uvurderlig hjelp til de samlende kreftene i folkene denne oppfinnelsen gir, gjennom hvilken folket i det fjerneste og mest forglemte lille hjørnet høyt oppe i Sverige kan høre stemmene til [Aristide] Briand og [Gustav] Stresemann på den store dagen da en lang og bitter nabofeide ble avsluttet gjennom dem [de hadde i fellesskap mottatt Nobels fredspris]. Men til slutt – takket være teknologiens underverk, takket være velviljen til tidligere fiender og den stadig sikrere enigheten mellom oss broderfolk – har det gamle året hatt mye å skrive på kredittsiden. Der ligger løftet for fremtiden.⁵⁴

Det ble altså knyttet store forhåpninger til radioens potensial for å styrke det nordiske fellesskapet og fremme internasjonalt samarbeid. «De forskjellige utsendelser og overføringer gikk teknisk sett utmerket, og transmisjonene gikk i alle 3 hovedstæder klart og tydelig gjennom», skrev *Stavanger Aftenblad*.⁵⁵ «Overføringa var sers vellukka», mente *Den 17de Mai*.⁵⁶

I stedet for de sporadiske «lånte» programmene fra 1925 gikk man nå mer eller mindre bevisst over i en ny periode med forhåndsplanlagte og avtalte programmer av ofte nesten demonstrativt nordisk karakter. Programansvarlige besøkte hverandre og inngikk avtaler om sendinger av felles interesse.⁵⁷

Et slikt møte fant sted i svenske Lysekil den 4.–5. august 1927. Selv på dette stadiet var dette bilaterale samtaler om utvekslingen Oslo–Göteborg–Stockholm, «men de ble gjennomført på en måte som synes å berettig oss til å betrakte møtet som det første i sitt slag», skriver Zilliacus: «I de faglige referatene nevnes delegater fra Oslo kringkasting, Jespersen, Gythfeldt og Diesen, og representanter fra A/B Radiotjänst, Reuterswärd, Rabe og Lemoine. De tekniske ekspertene var altså til stede sammen med programdirektørene og den administrative ledelsen i selskapene.»⁵⁸

Oppmuntret av suksessen fortsatte de utvekslingen. «Radioskandinavismen i full gang», noterte *Svenska Dagbladet* i september 1927. Oslo hadde da «en riktig svensk uke»: søndag overføring av Shakespeares *Macbeth* i 18 tablåer fra Stockholm, torsdag svenske sanger og svensk kammermusikk, fredag August Strindbergs *Dödsdansen*, lørdag overføring av Ernst Rolfs sanger.⁵⁹ Onsdag samme uke fikk svenske lyttere et langt norsk program laget eksklusivt for dem, med deltagelse av sangeren Rigmor Norby, forfatteren Rolf Hiorth-Schøyen, skuespillerne Magda Blanc og Fridtjof Krohn, komponist og pianist Sverre Jordan og teatersjef Ingjald Haaland. Hele det vellykkede programmet lovet godt for fremtidige overføringer fra Norge, konkluderte *Svenska Dagbladets* anmelder.

Den 20. mars 1928 gjensendte Radiotjänst «Festprogram» fra Kringkastingsselskapet i Oslo i anledning av 100-årsjubileet for Henrik Ibsens fødsel.⁶⁰ Spørsmålet om samarbeid mellom kringkastere ble videre

KRINGKASTINGSSELSKAPETS - PROGRAMBLAD

Utgis av et interessentskap og utkommer hver fredag.
Redaktør: Vilhelm Tvedt.

Redaksjonens adresse: Stortingsgaten 24—26, Oslo. Tlf. 15 736 (Centralbord).
Forretningskontor og ekspedisjon: Nordal Brunsgate 24, Oslo. Tlf. 25296.

Før innsendte manuskripter til artikler i bladet eller til radioforedrag eller før innsendte musikkstykker overtar Kringkastingselskapet eller redaksjonen fullt ansvar. Kringkastingselskapet forbeholder seg rett til å foreta forandringer i programmene. Mulige forandringer blir meddelt hver aften etter nyhetene kl. 1815. — Eftertrykk av de utenlandske programmer er forbudt. Alle rettigheter med hensyn til de norske programmer forbeholdes. Eftertrykk av dem uten kildeangivelse er forbudt.

Kronprinsens bryllup og Kringkastingen.

Ukens norske kringkastingprogrammer vil, som det allerede blev bebudet i forrige nummer av «Hollo-Hallo», bli sterkt preget av de festligheter og høitideligheter som finner sted i forbindelse med kronprins Olavs bryllup med prinsesse Märtha. Det er på mange vis gitt uttrykk for, at dette er en begivenhet som angår det hele folk. Noen dagligdags begivenhet kan det jo heller ikke sies å være. Det er noget slikt som halvfjerde hundre år siden et fyrstebryllup fant sted i Oslo, og selv om skikker og opfatninger har forandret

sig adskillig fra dengang, har dog visstnok de fleste følelsen av, at det ved de forestående høitideligheter på sett og vis gjenoprettes en historisk tradisjon, og at begivenhetene også derfor omfattes med en særlig interesse. At forbindelsen mellem Norges kronprins og den svenske prinsesse har folkets sympati, gav statsminister Moen uttrykk for i den uttalelse han lot fremføre gjennom Kringkastingen den dag forlovelsen blev offentliggjort. Statsministerens uttalelse lød således:

Kronprins Olav og prinsesse Märtha, fotografert i forlovelsesdagene.

«Kronprinsens bryllup og Kringkastingen.» Hallo! Hallo! nr. 12, 1929.

diskutert på et møte mellom de nordiske regjeringene i Helsingfors i august samme år.⁶¹

De første fire årene av norsk-svensk radiosamarbeid var altså i stor grad preget av begivenheter i kategorien *kroninger*, i form av taler av kongen og nasjonale helter som Amundsen og Nansen, ulike fredsmanifestasjoner og feiring av det nordiske.

I mars 1929 handlet det nesten bokstavelig talt om sender fra en kroning, i det hittil største samarbeidsprosjektet mellom norsk og svensk radio.

Radiosendinger fra bryllupet mellom Olav og Märtha

Radiosendingene fra det kongelige bryllupet var omfattende og kunne høres både privat i hjemmene og på ulike offentlige steder.

Den bergensbaserte avisen *Dagen* skriver før bryllupssendingene under overskriften «Fyrstebryllup i Bergen» at kringkastingen samler lytterne på strøket: «Det er ikke fritt for at der har latt sig høre mangelen røst i disse dager – 'Tænk om jeg bare kunne reise til Oslo ...'. Det er nok svært mange som gjerne vilde, men ikke kan.»⁶² Avisen minnet deretter lesere og radiolyttere om følgende moderne omstendigheter: «Vi lever imidlertid i 1929 og det betyr at der er raad for uraad. Vi har kringkastingen som flyttet Lillehammer og skøyteløp like ind i stuen til os, og som har brakt os like til konsertsaler og lærde mænds katetre i Oslo. Og kringkastingen har i disse dage til hensikt at flytte os alle sammen midt ind i folkehavet paa Karl Johan.»

For dem som ikke hadde radio, ville skolestyret i Larvik, i samråd med skoleinspektøren, installere en radio med høyttaler i kirken for å gi skolebarna mulighet til å «overvære» den høytidelige handlingen i Oslo. Sogneprest Kanestrøm ble konsultert om saken, og han stilte seg straks meget velvillig. Elektriker Faugstad fikk i oppgave å organisere installasjonen, skriver *Østlands-Posten*.⁶³

Det ble altså ordnet på mange ulike måter rundt om i Norge for å gjøre det mulig for innbyggerne å følge med på radiosendingene fra bryllupet i Oslo.

Brudeparets ankomst til Oslo 19. mars

Toget med kronprins Olav og prinsesse Märtha forlot Stockholm sentralstasjon mandag kveld den 18. mars og ankom Charlottenberg kl. 06.52 tirsdag morgen. Kronprins Olav reiste videre med et rutetog kl. 07.15 og ankom Oslo kl. 10.20. De øvrige, deriblant prinsesse Märtha, ble i Charlottenberg til kl. 08.15, da de reiste videre til Oslo med ekstratog, hvor de ankom en time senere enn Olav, kl. 11.20. Kronprins Olav kunne dermed møte sin kommende brud på plattformen som en romantisk og inkluderende gest, alt godt dekket av radio, film og aviser.⁶⁴

Lenge etter at toget begynte å rulle fra Stockholm mandag kveld, ble det pyntet langs Karl Johans gate – med flagg, vimpler og våpenskjold, det vil si symbolske tegn og bilder.⁶⁵ En original dekorasjon var de enorme søylene av isblokker som var reist på den øvre delen av Karl Johan, opp til begynnelsen av bakken opp mot Slottet. Det sies at det gikk med 3 375 000 liter vann til å lage de 1500 isblokkene. Gjennom hver søyle gikk det gassrør som førte til toppen av søylen, der ilden ble tent om kvelden.⁶⁶ Disse kan sees i filmen fra bryllupet.

Den svenske radiosendingen fra Oslo tirsdag 19. mars kl. 11–12 var som følger:

Furstebryllupet i Oslo. Prinsessan Märthas och de övriga svenska furstliga gästernas ankomst till Østbanestasjonen i Oslo och därefter kortegen genom Karl Johansgate till slottet.⁶⁷

Sendingen ble åpnet av Radiotjänsts reporter Sven Jerring, som skulle gi de svenske lytterne en kort orientering før den norske reporteren tok ordet. Under overskriften «Farbror Sven' er i byen» ble Jerring presentert og intervjuet i *Aftenposten*. «Farbror Sven» («Onkel Sven») var raskt blitt den populære måten å omtale Jerring på i pressen etter at han startet programmet *Barnens Brevlåda* (*Barnas Postkasse*) i 1925. Det var første gang Jerring var i Oslo, «for som den svenske Radiotjänsts representant å introdusere de norske kringkastingsprogram de tre kommende festdager for sine 400,000 lyttere» – et tall som var lavt fordi det ble antatt at det var minst tre lyttere på hver radiolisens.⁶⁸ Jerring forklarte sitt oppdrag til *Aftenposten* slik:

Jeg vil likesom dekke bordet for den norske utsendelse. Det er jo meget de svenske lyttere ikke er orientert i, og det forteller jeg dem umiddelbart før den norske kringkasting begynner. Jeg forteller litt om mine inntrykk her, om byen i festdrakt, om Karl Johan, intervjuer noen folk i radio, og så når mine lyttere er med på moroen, kommer [Thorstein] Diesen til mikrofonen.

Hva ville da de svenske lyttere ha fra Oslo? Jerring: «Tirsdag blir det de forskjellige fyrstelige gjesters ankomst. Onsdag blir det forspillet til festforestillingen i Nationaltheatret og torsdag vielsen i Vår Frelses kirke.» Jerring ville også fortelle de norske lytterne litt: Vilhelm Tvedt hadde lokket ham til å levere et kåseri tirsdag kveld. Han ante ikke hva han skulle fortelle, for han improviserte alltid. *Aftenpostens* intervjuere kommenterte: «Ja det er jo Deres force?» Jerring repliserte:

Ja, jeg er særlig glad i barnetimer, sketcher og referater av større begivenheter. Kravene til en radio-journalist er kanskje særlig store, når det gjelder slike referater. De skulle bare vite hvor nervøs jeg var den gang kronprins Leopold og prinsesse Astrid giftet sig og jeg skulle fortelle lytterne om når de trådte ut på slottsbalkongen for å bli hyllet av sangerne. Det var meningen de skulle ut på balkongen kl. 18.02, og så kom de ikke før 18.22, og jeg hadde ikke annet å gjøre enn å snakke vekk, stadig med faren for å bli avbrutt hvert øyeblikk. Det er i slike situasjoner en må bevare fatningen.

Bryllupet Jerring omtaler her, er prinsesse Märthas søster prinsesse Astrid, og bryllupet fant sted i Stockholm i 1926. Radiotjänst sendte prosesjonen på bryllupsdagen, men fikk ikke lov til å sende selve vielsen inne i kirken, etter beslutning fra brudens bestefar, kong Gustaf V.⁶⁹ Den samme ordningen gjaldt i England i april 1923, da det nyopprettede BBC, som frem til 1927 var et privat selskap, sendte fra bryllupet til prins Albert (senere kong George VI) og lady Elizabeth Bowes-Lyon (senere dronning Elizabeth, dronningmoren). Ledelsen i Westminster Abbey nektet BBC å kringkaste fra selve bryllupsseremonien, med den begrunnelse at det var umulig å forutsi hvor lytterne kunne befinne seg. Det var genuin bekymring for at menn kunne høre på vielsen fra puben og med hattene på. Derfor fikk BBC bare tillatelse til å sende fra prosesjonen utenfor kirken.⁷⁰

Tilbake til Oslo. Klokken 11.10 hørte man først Sven Jerring som gav lytterne i Sverige en orientering og et referat av det som skjedde, og det som var nært forestående. Så kom den norske hallomannen,

som vi forøvrig kjendte igjen som [program]sekretær Diesen. Han paapekte først at det var 47 aar siden vi hadde hat noget lignende og følte sig derefter overbevist om, at denne ankomst og indtoget vilde bli like festlig og venlig som det forrige. Han fik ret. Vi fik et godt oprullet billede av byens utseende og han fortalte at paa jernbanestasjonens tak slynget O. og M. sig i hinanden om dagen i grønt og om natten i lys.⁷¹

Den svenske redaktøren Berg ble deretter grepet av hallomannen Diesen og dratt fram til mikrofonen. Berg fortalte at utenfor sentralstasjonen i Stockholm hadde folkemengder vinket dagen før. Den offentlige avskjedshyllest som fant sted på plattformen der, ble «hjertelig og stilig», i toget var det kun bryllupsgjester og en hel vogn med pressefolk og fotografer.

På Slottet var Smidt fra *Aftenposten* stasjonert som hallomann (dvs. radioreporter). Et «tusenstemmig brus bæres svakt gjennom mikrofonen» og forteller lytterne at nå er paret på god vei. Ved universitetet møtes student kronprins Olav av akademikernes hilsen og hyllest. Garden presenterer gevær, musikken spiller, jubelen «siger til orkan. Nu høres de klaprende hestehover mot slotsportens brølægging.

Vognen stanser med et ryk. Prinsesse Märtha er hjemme.»⁷²

På Slottsplassen var det bare et par kvadratmeter som ikke var erobret av folkemassen. Da Märtha og Olav endelig viser seg på balkongen, er det tusener på tusener nedover Karl Johan som vifter og roper, «og dermed er radioreisen fra Østbanen til slottet slut, men imorgen klokken 10.30 kan vi atter svelge i fyrstedyrkelse, idet kringkastingen da sender ut de videre festligheter – som idag fra høttaler paa en altan paa Hotel Norge».⁷³

Ouverturen til det kongelige bryllupet ble nemlig også sendt fra høytteren på balkongen til Hotel Norge i Bergen 19. mars: kronprinsen og hans brud, og de mange gjesters ankomst til hovedstaden. *Dagen* skrev:

En udmerket «hallomand» visste at vække fantasien til live hos store skarer av lyttere som stod midt ute i gaten ved byparken. De fikk staa saa nogenlunde i fred; for politiet hadde spærret gaten for almindelig færdsel. Jubel og tilrop, hurrarop blandet sig med hallomandens elskværdig forklarende stemme, i malende ord og vendinger rev han publikum med.⁷⁴

Klokken 14.30 rullet de ut fra Slottet og ned Karl Johan i en åpen vogn, en firspent landauer med postiljong. Rem skriver: «I en delt by, der arbeiderpartiordfører Adolf Indrebø og hans partis sentralstyre har oppfordret til boikott av kronprinsbryllupet, må flere ha tenkt at det ikke var helt risikofritt, helsemessig som PR-messig, å legge ruten gjennom østkanten før man fant hjem i vest.»⁷⁵ Det ble imidlertid en overveldende propagandaseier, oppgir Rem:

På Aftenpostens forside feires «Kronprinsens og prinsesse Marthas triumftog gjennom Oslo». Dette overgår 1905. Alle gater, på østkant som vestkant, har vært tett besatt av begeistrede tilskuere, meldes det. Løst regnet har 180 000 vært ute for å hylle kronprinsparet. Og *det* til tross for at politiet har advart om at «barn og svakelige personer» burde holde seg unna sentrum. Lovens voktere hadde nemlig spådd folkemasser byen aldri før hadde sett maken til. Det ville kunne bli livsfarlig for skolebarn å danne espalier.⁷⁶

I *Bergens Tidende* var signaturen Fast godt fornøyd med første dags sending, og at det ikke bare var de lykkelige som hadde anledning til å være i Oslo, som fikk glede seg over prinsesse Märthas ankomst på Østbanestasjonen samt hennes og Olavs triumftog oppover Karl Johan: «Nei, hele Norges land hadde anledning til at lytte og tenke sig til hele færden i fantasien støttet av hallomænd anbragt paa forskjellige sted langs Karl Johan.»⁷⁷

På kvelden var det soaré på Slottet med 600 gjester.⁷⁸

Festforestilling 20. mars

Neste dag, 20. mars, møttes de utvalgte i Nationaltheatret for å se forestillingen til ære for brudeparet. Dette ble sendt på radio i Sverige kl. 19.55–20.20:

Furstebryllopet i Oslo. Inledningen till Nationaltheatrets festföreställning: Leverop, «Ja, vi elsker» och «Du gamla, du fria», prolog av Herman Wildenvey, uppläst av Halfdan Christensen, samt hyllningsmarschen ur Sigurd Jorsalfar av Edv. Grieg.⁷⁹

Denne begivenheten ble dermed nok en manifestasjon av nasjonalistisk stolthet i begge land, og styr-

ket samholdet mellom dem.

Samme kveld brøt det ut en omfattende brann i stormagasinet Steen & Strøm. Folk var strømmet sammen for å se de fyrstelige gjestenes ankomst til Nationaltheatrets festforestilling, og så ble de i stedet tilskuere til den største brandkatastrofen som hadde hjemsokt Oslo på generasjoner. Steen & Strøms hovedinngang var ut mot Prinsens gate, tvers overfor Telegrafbygningen, og kringkastingen måtte varsle sine lyttere om at de muligens kunne vente avbrytelse i utsendelsene på grunn av at Telegrafbygningen var truet. Heldigvis slapp man unna med trusselen, og hele Nationaltheatrets festprogram ble kringkastet uten avbrytelse, skrev *Aftenposten*.⁸⁰

Bryllupsdagen 21. mars

Allerede ved 8-tiden om morgenen på bryllupsdagen hadde de heldige som hadde fått adgangskort til kirken, begynt å komme. Oppe på pressegalleriet satte et par engelske fotografer med hjelp av kirkevergen seg i stand allerede ved 7-tiden, «hvorpå de krøp sammen på benkene ved siden av kameraene og tok en lur et par timer», skrev *Dagens Nyheter*.⁸¹ Dørene åpnes i kirken og publikum strømmer inn. Det kan ikke nektes for, fortsetter avisens utsendte medarbeider,

at Vor Frelsers Kirke ikke akkurat er det best egnede lokalet for et arrangement som i likhet med dette bryllupet er ment å finne sted i koret. Kirken er bygget som et kors, og på den måten ser ikke halvparten av menigheten noe, men hører bare. Det skal imidlertid sies at pressen på sin side ikke har noe å utsette på denne anledningen. Den har en utmerket plassering på en tribune hvis eneste feil er at det er så varmt og trangt der oppe at det nesten er verre enn i Stortinget, hvor pressetribunen pleier å bli en trang badstue når det kommer til en større debatt.

Denne dagen var det Jerring som håndterte radioreportasjen fra Slottsbakken, mens en norsk kollega tok over i kirken. Da klokken nærmet seg 11.30 og seremonien begynte, kunne en våken Göteborg-beboer på galleriet – med radio i hånden og hodetelefoner i ørene – rapportere via Jerring til *Dagens Nyheter*s medarbeidere at kronprins Olav, ledsaget av hertugen av York, nettopp hadde forlatt Slottet til musikk og «I rifle!» og var på vei ned Karl Johan, der folkemengden jublet. De kunne derfor være der i løpet av få minutter.

Alle de som ikke hadde fått adgang til kirken, fikk høre direkteoverføring i de tåkefylte gatene takket være Kringkastingsselskapet og Siemens-Schuckert, som hadde montert høyttalerne. Det vakreste øyeblikket av dem alle, mente en norsk medarbeider for et svensk ukeblad, var de hundre tusen mennesker som sto sammen i kulden mens de lyttet til «noget saapas moderne og teknisk-prosaisk som radio og høytalere». ⁸² Det har, skriver Rem,

handlet om en ny type mediebegivenhet, i og med at den kan oppleves i samtid over hele landet. Teknologien har bundet folket sammen. Da biskopen gjennom den «skrallende høytaler» kom til de avgjørende spørsmål, var samfølelsen slik at «da fløi de titusener av hatter av og med blottede hoder i bevæget stillhet paahørte menneskemasserne paa den vinterkolde gate svarene, velsigelsen og Fadervor». ⁸³

Kringkastingen hadde påtatt seg å dekke bryllupet fra først til sist. I Tromsø hadde en av lokalavisene satt opp høyttalere i Kirkeparken, i Bergen hadde en rekke fabrikker installert høyttalere for arbeiderne, og i Drammen kunne man følge fyrstebryllupet i skolenes gymnastikksaler; i Trondheim var den tekniske

RADIO- LYSSNAREN

**UR VECKANS
PROGRAM**

FRÅN FESTLIGHETERNA
I OSLO MED ANLEDNING
AV FURSTEBRÖLLOPET
FÖRETAGAS UTSÄND-
NINGAR PÅ TISDAG, ONS-
DAG OCH TORSDAG

PÅ ÖRATS TEATER UPP-
FÖRES PÅ SÖNDAG
»PÄRLHALSBANDET» AV
LOTHAR SCHMIDT OCH
PÅ ONSDAG »VÄNNER»
AV HERBERT FARJEON

PÅ FREDAGEN FÖRETA-
GES EN UTSÄNDNING
FRÅN FOLKTEATERNS
I STOCKHOLM REVY »LI-
TET GLADARE OM JAG
FÅR BE»

FÖRFATTAREN NILS HAS-
SELSKOG KOMMER PÅ
LÖRDAG ÅTER ATT GIVA
LYSSNARNA EN GLIMT
AV GRÖNKÖPINGS LIV
OCH LEVERNE

OMSLAGSBILDEN:
KRONPRINS OLAV AV
NORGE OCH PRINCESSAN
MÄRTHA AV SVERIGE

Veckans Radioprogram

25 öre

17—23 Mars

Nr 11

Radiolyssnaren nr. 11, 1929. Olav og Märtha

skolens forsøk på overføring derimot ikke helt vellykket. «Slik bygges de nasjonale fellesskapet. Slik skapes identitet gjennom felles opplevelser og erfaringer. Slik har lojaliteten til kongehuset utvilsomt blitt styrket», konkluderer Rem.⁸⁴

Paddy Scannell og David Cardiff (1991) gir et tidlig eksempel på dette. I 1924 klarte John Reith, administrerende direktør for BBC, å få tillatelse for BBC til å videreføre åpningen av Empire Exhibition på Wembley, inkludert talene til kong George V og prinsen av Wales. Dette var første gang monarkens stemme ble hørt på radio, og det var uten tvil BBCs mest vellykkede enkeltsending til dags dato. Omtrent ti millioner mennesker hørte kongen. Dette var et publikum som var langt større enn antallet husstander

med lisensierte radioapparater, og mange millioner hørte sendingen videreformidlet på offentlige steder via høyttalere. Avisene gikk i spissen for å promotere arrangementet. *Daily Mail* ordnet slik at store folkemengder kunne høre talen i større byer som Leeds, Manchester og Glasgow, mens en folkemengde på flere tusen samlet seg i Oxford for å høre sendingen, med tillatelse fra *Oxford Times* og Oxford Wireless Telephone Company. Dagen etter sendingen erklærte *Oxford Times*:

Mange mennesker har innsett vidunderet med trådløst i sine egne hjem gjennom overføringene som er muliggjort av radio, men det var ikke før en nasjonal begivenhet fant sted, som åpningen av British Empire Exhibition på Wembley [...] at vitenskapens mirakel ble realisert. For de uinnvidde er det å forestille seg at kringkasting gir dem muligheten til å høre livlig musikk og det talte ord noe helt annet enn å innse for første gang at det gjør dem i stand til å delta i en seremoni som er seksti, hundre mil [miles] eller enda lenger unna. Det ga dem en følelse av tilhørighet til et mektig folk, følelsen av å delta i en usynlig [unseen] hendelse.⁸⁵

Reith noterte i sin dagbok at det hele var en stor suksess, inkludert sendingen som gikk over hele landet og var «det største vi har gjort så langt».⁸⁶

Det samme kunne sies i Norge i 1929. Vielsehøytidelighetene ble kringkastet over samtlige norske stasjoner, og til Sverige, Danmark og Finland. De svenske lytterne kunne blant annet glede seg over å høre sangkoret stemme i med Verner von Heidenstams dikt, tonsatt av Wilhelm Stenhammar: «Sverige, Sverige, Sverige, fosterland», da bruden kom skridende opp kirkegulvet ved sin fars arm.⁸⁷ Vielsen ble foretatt av biskop Johan Lunde.

I tillegg ble en time av høytidelighetene utsendt via alle engelske stasjoner.⁸⁸ Mange norske aviser meldte, med åpenbar stolthet, at bryllupet var en veldig stor sak i engelsk presse, på grunn av at kronprins Olav var født i England og var nevø av kong George. Olav hadde også vært mye i England og vist at han var en god sportsmann som hadde utmerket seg i Oxford og vunnet laurbær i de olympiske leker. Londonavisen *Times* skrev at kronprins Olavs og prinsesse Märthas bryllup definitivt ville «bringe ut av verden de mulige rester av den uoverensstemmelse som oppstod mellom Norge og Sverige for 25 år siden», det vil si i forbindelse med unionsoppløsningen i 1905.⁸⁹

I Stockholm hadde radioavdelingen i det fornemme varehuset NK (AB Nordiska Kompaniet) organisert en høyttalersending fra «det norske prinsbryllupet» kl. 11.15 i Stora Ljussgården, ble det opplyst i en annonse i pressen: «Takket være radioopptaket av brudeparets tog fra Slottet til Vor Frelsers Kirke, vielsen der og reisen tilbake til Slottet, kan hele Sverige følge med på seremonien», og ved å installere sine «førsteklasses mottakere og forsterkere» ville de «la stockholmerna 'lytte til pompen'».⁹⁰ De forbeholdt seg imidlertid muligheten for at noen forstyrrelser kunne oppstå: «Disse er imidlertid utenfor vår kontroll, da radioopptaket overføres via telefon fra Oslo, som sies å være et ledd i kringkastingsmaskineriet, som vi ikke er helt sikre på. Men – hvis radiobølgene når Radiotjänst feilfritt, vil de også være i NKs Store Lysgård. Så i dag kl. 11.15!»

Etter at den ganske korte bryllupsseremonien var over, kjørte de nygifte i en svart syvsetervogn med kongekrone på taket til øredøvende jubel fra folkemengdene opp til Slottet.⁹¹ Kronprinsparets avreise fra Oslo senere samme dag ble sendt på norsk radio, men ikke på svensk.

Radioreportasjene i bryllupsdagene med sendinger fra ulike steder i Oslo kan også beskrives som banebrytende i en ny sjanger byreportasjer, som året etter, i 1930, begynte å vokse frem da radioene i Oslo, Stockholm og Hamburg arrangerte vandringer i hverandres byer.⁹² Disse mikrofonomvisningene kan ses som en radiospesifikk videreutvikling av by- og miljøskildringene slik vi kjenner dem fra de visuelle

mediene, som panoramaet og dets etterfølger reportasjefilmen.⁹³ Ironisk nok, i denne kongelige konteksten, måtte Hamburg- og Oslo-radioens – med Thorstein Diesen – planlagte reportasje fra Stockholm søndag 6. april 1930 avlyses på grunn av dronning Victorias død 4. april.⁹⁴ Reportasjen ble i stedet laget 8. april.

Svensk presse oppsummerer sendingene

Etter de tre dagene med bryllupssendinger fra Norge gjorde *Svenska Dagbladet* en samlet vurdering av dem. Avisen mente at kringkastingsselskapet i Oslo fortjente spesiell ros for den «velplanlagte og utmerket gjennomførte måten seremoniene ved det kongelige bryllupet i hovedstaden ble overført på i radio».⁹⁵ Gjennom formidling av Radiotjänst hadde svenske lyttere også kunnet være «ørevitner til noen av de mest interessante detaljene ved de strålende festlighetene». Høydepunktet ble selvsagt nådd torsdag, da radiopublikummet var vitne til det kongelige bryllupet: kronprinsparets kortese fra Slottet til kirken, bryllupsseremonien og prosesjonen tilbake til Slottet. Avisen anså denne sendingen som spesielt vellykket:

Herr Jerring begynte med noen få innledende ord, men ble snart erstattet av den sympatiske norske hallomannen, som beskrev stemningen og detaljene rundt festlighetene trinn for trinn. Da bryllupet var over, hørtes han stolt kunngjøre: «Nå forlater vårt kronprinspar kirken.» Så ble saluttene hørt fra Akershus festning, etterfulgt av endeløse hurrarop og folkets jubel, som til tider var øredøvende. Lytterne fikk følge prosesjonen opp til slottet, hvor brudeparet ble møtt av marsjmusikk, og først der ble den vellykkede sendingen avbrutt.⁹⁶

Kringkastingsselskapet hadde plassert radioreportere og mikrofoner på forskjellige punkter langs ruten som den kongelige kortesen skulle ta til Slottet, «og da det hele begynte, grep den ene etter den andre inn med samme presisjon som et tannhjul som griper inn i hverandre. Det var en organisatorisk detalj som vedkommende hadde all ære av», skrev det uavhengige programbladet *Radiolyssnaren*, som mente at bare ett ord kunne brukes som en samlet vurdering av de tre dagene med sendinger fra bryllupet i Oslo, «et ord som ofte brukes av norske radioreportere i disse dager: 'straalende'».⁹⁷

Radiolyssnaren mente også at mange lyttere ville bli slått av hvor lett det var å forstå og følge med på hva de norske reporterne sa: «De snakket også veldig tydelig og klart, og når de tilfeldigvis brukte et vanskelig ord, var de elskverdige nok til umiddelbart å tilby en svensk oversettelse.» Alle gjorde jobben sin på en utmerket måte – «den beste var kanskje reporteren som hadde base i slottsporten» – og klarte ifølge *Radiolyssnaren* å gi et klart bilde av hva som foregikk og miljøet, «livlig understøttet av folkets jubel med et, for svenske ører, litt uvant nifoldig hurra». På dette punktet virket det imidlertid som om mikrofonplasseringen hadde vært litt feil, for ropingen var «ikke så øredøvende som den pleier å være i Sverige, men til gjengjeld hørte man radioreporterens så mye bedre, og man slapp å irritere seg over uvedkommendes ufølsomme skravling og hese hilsninger til høyre og venstre».

Pressebilder

I en studie har Kerstin Widestedt (2016) vist hvordan den billedlige pressedekningen av kong Oscar IIs kroning i 1873 skiller seg fra dekningen ved hans død i 1907, samt ankomsten til Sverige av to kongelige brudepar: kronprins Gustav (V) Adolf som giftet seg med prinsesse Victoria av Baden i Karlsruhe i 1881, og deres sønn prins Gustav (VI) Adolf som giftet seg med den engelske prinsesse Margaret på Windsor Castle i 1905 (Margaret ble kalt Margareta i Sverige).

I løpet av denne perioden utviklet dags-, uke- og månedspresen gradvis sin tekniske kapasitet for reproduksjon av bilder, ettersom illustrasjoner ble endret fra tegninger til tresnitt og litografier, og til

studioportretter og nyhetsfotografering. I dagspressens pre-fotografiske fase inneholdt dekningen av kongelige offentlige opptredener vanligvis ingen visuelle bilder i det hele tatt, eller noen ganger kun en enkelt tegning med et fugleperspektiv av scenen og dens hovedaktører. Rapporteringen fra kong Oscars kroning i Stockholm i 1873 følger dette mønsteret. Økningen i tilgjengelige visuelle reproduksjonsteknikker bidro uten tvil til en langsom, men betydelig endring i kongelig rapportering.⁹⁸

Med innføringen av pressefotografering kunne publikums krav om regelmessige rapporter om hva medlemmene av kongefamiliene holdt på med, og hvor de var, møtes med faktiske visuelle bevis. Pressebildene hadde utvilsomt gunstige effekter for alle involverte parter: «kongefamilien mangedoblet rekkevidden av sin framvisning av myk makt [soft power] uten å måtte mangedoble antallet offentlige opptredener; journalister utvidet omfanget av sin journalistiske dekning; og det lesende publikum fikk jevnlig visuell tilgang til kongefamilien.»⁹⁹ Likevel var overgangen i pressen fra håndtegnede bilder til fotografier ikke helt fullført da det kongelige bryllupet fant sted i 1929. Det fantes fortsatt noen tegnede bilder i både norsk og svensk presse.

Det kongelige bryllupet i Oslo var som vi så også gjenstand for stor interesse og detaljert omtale i engelsk presse, som førte lange beretninger om forberedelsene med mye tekst og bilder fra sine norske korrespondenter.¹⁰⁰ Den engelske presse bemerket med stor tilfredshet at hertugen av York var blitt valgt som forlover. Fotografier av kronprins Olav og prinsesse Märtha stod i alle avisene, og interessen for bryllupet i Oslo var ifølge *Farsunds Avis* minst like stor som da den belgiske kronprins Leopold giftet seg med prinsesse Märthas søster Astrid i Stockholm i 1926.¹⁰¹

Stavanger Aftenblad skrev at avisene i London «viser den mest levende interesse for fyrstebryllupet i Oslo» og «offentliggjør spaltelange livlige skildringer av forberedelsene til de forestående festligheter».¹⁰² *Daily Mail* hadde sendt egne fotografer, som skulle sende bildene sine med fly fra Oslo til København, hvorfra de ble telegrafert til England for å komme med i avisens utgave samme dag. I det hele tatt var det «ikke noe fyrstebryllup som har vakt slik interesse siden prinsesse Alexandra av Danmarks vielse [1863] til prinsen av Wales, den senere Edward VII».¹⁰³

I *Svenska Dagbladet* fortalte de under overskriften «En flyvende bragd i forbindelse med Oslo-bryllupet» hvordan dette skjedde, og *Daily Mail* trykket en «fin fotoreportasje» fra bryllupet. Dette ble gjort «med god hjelp av den kjente svenske flyger» Lindner. Til tross for tykk tåke tok Lindner av i en av Aero transports Junker-maskiner kl. 15.00 fra Oslo.¹⁰⁴ Han hadde blitt sterkt frarådet å reise, da det ikke fantes noen muligheter til å gjøre observasjoner eller studere terrenget. Lindner erklærte imidlertid at han uansett skulle gjøre et forsøk, siden så mye avhang av det samme, og fløy etter kompass over tåken til Ljungbyhed flyplass i Skåne (Sveriges sørligste provins), som han klarte å finne, «like mye på grunn av flaks som dyktighet.» Så fraktet mekaniker Löfqvist fotografiene med tog, ferge og bil til København, hvor han ankom kl. 22.13. Bildene ble deretter sendt «via telegram» til *Daily Mail* i London, som samme kveld kunne videresende dem telegrafisk til den franske avisen *Le Petit Parisien*. Den danske avisen *Berlingske Tidende* mottok også en rekke med «utmerkede bryllupsbilder» på denne måten.¹⁰⁵

Svenska Dagbladet hadde selv tatt spesielle grep for å kunne tilby sine lesere et vell av bilder fra bryllupsfestlighetene allerede fredag morgen, dagen etter bryllupet. Avisen hadde sendt egne fotografer til den norske hovedstaden, og bildene deres ble fraktet til Stockholm med fly. Allerede tirsdag 19. mars startet *Svenska Dagbladets* flyvende kurér til Oslo. Det var styrmann Albin Ahrenberg som påtok seg å stå for transporten. Offisielt fulgte han kun med som mekaniker og lot Gidsken Jakobsen være pilot på det lille Moth-flyet, som skulle brukes på flyturen. Jakobsen hadde like før, 17. mars, tatt sitt sertifikat ved AB Aero Materiels sivile flyskole i Stockholm, hvor hun hadde Ahrenberg som lærer. Hun ble dermed den andre kvinnen i Norge med rett til å være flypilot. Overfarten til Oslo fra Stockholm tok «bare» fire timer,

OPPLAGSSTATISTIK: ÅR 1929
HVER UKEBLAD: 100.000
HVER DAGBLAD: 100.000
HVER TIDSSKRIFT: 100.000

DAGENS NYHETER.

LÖSNUMMERPRIS 15
I LÖSNUMMERPRIS 15
I LÖSNUMMERPRIS 15

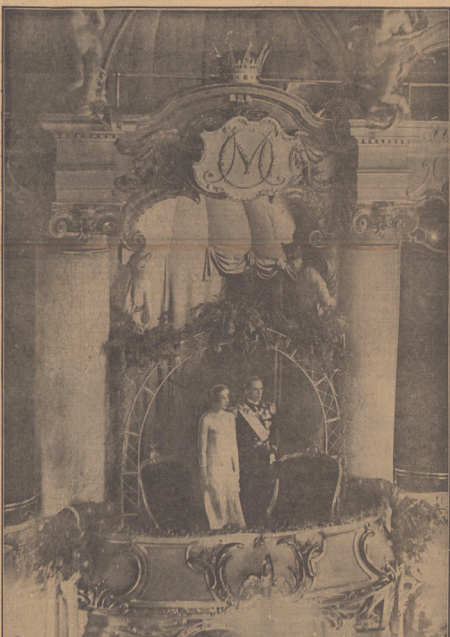
Nr 80 Upplaga A Fredagen den 22 Mars 1929 Stockholmsuppl. nr 21053

Bröllopsdagen i Oslo

En verklig folkfest
med piker och gutter
på styltor och pallar,
beskådande stäten.

SPEGLERISKOPET
NORSK UPPFINNING
ÅT BRÖLLOPSPUBLIK

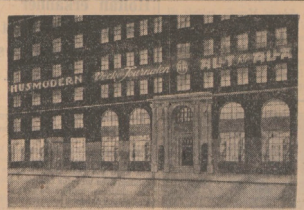
En klang och jubeldag vars like
Oslo icke upplevat
sedan 1905.

Brudparet i den kungliga logen under förtäringstillfället på Nationalteatret.

Danska regeringen störtad. Sid. 1

«Bröllopsdagen i Oslo» Dagens Nyheter 22/3 1929

Den Vecko-Journalen byggnad, Sveriges största tryckeri.

Oslo- BRÖLLOPET

i *Vecko-Journalen*
Den förnämsta bildtidningen

I GAR klockan 12 f. m. Egde färdstignings rum i Oslo. Ett par timmar senare var *Vecko-Journalen* bildmaterial på väg till Sverige med två flygmaskiner. Den ena av dessa anläände kl. 6 e. m. till Karlstad, varefter transporten skedde pr bil via Örebro och Eskilstuna till Stockholm.

I NATT klockan 4 f. m. började de stora rotationspressarna framställa *Vecko-Journalen* utvidgade bröllopsnummer och

I DAG finnes *Vecko-Journalen* överallt i Stockholm och utsändes över hela landet.

ETT REKORD som bevisar att *Vecko-Journalen* är Nordens förmåsta veckotidning.

Samtidigt ett rekord i upplaga

180.000 exemplar

Annonse for Vecko-Journalen og deres raskt leverte bilder. Svenska Dagbladet 22/3 1929

inkludert en halvtimme for å fylle drivstoff i Karlstad.¹⁰⁶ Avreisen fra Oslo på bryllupsdagen var planlagt til ca. kl. 14, med ankomst i Stockholm kl. 18 om kvelden.

Det svenske ukebladet *Vecko-Journalen*, etter eget utsagn «Det elegante bildemagasinet», annonserte 22. mars med bilder fra bryllupet og beskrev prosessen med å skaffe dem:

I GÅR kl. 12 fant det kongelige bryllup sted i Oslo. Et par timer senere var *Vecko-Journalen* bildemateriale på vei til Sverige i to fly. Ett av disse ankom kl. 20 til Karlstad, hvorefter transporten skjedde med bil via Örebro og Eskilstuna til Stockholm.

I NATT kl. 04.00 begynte de store rotasjonspressene å produsere det utvidede bryllupsnummeret av *Vecko-Journalen* og

I DAG er *Vecko-Journalen* tilgjengelig overalt i Stockholm og distribueres over hele landet. EN REKORD som beviser at *Vecko-Journalen* er den fineste ukeavisen i Norden.

Samtidig ble det satt rekord i opplag med 180.000 eksemplarer.¹⁰⁷

Det kan godt tenkes at mange av disse eksemplarene ble lest av mer enn én person, innen familien, på offentlige steder som hos frisøren, på tannlegekontorene og så videre.

I Norge annonserte for eksempel *Illustrert Familieblad* i *Dagbladet* at «to nydelige bilder av vår kronprins og kronprinsesse» var gratis inkludert i bladet, og at bildene, som ble «trykt på trefritt papir, er i bladets størrelse og egner sig udmerket til innramning».¹⁰⁸

Filmopptak av bryllupet

De eldste bevarte levende bildene fra et kongelig svensk bryllup er fra prinsesse Margarethas bryllup med prins Axel av Danmark i 1919. Margaretha er eldre søster til prinsesse Märtha. Dessverre mangler filmbildene fra bryllupet de originale mellomtekster, men filmbildene er klare og fine.¹⁰⁹

Etter at den svenske tronarvingen kronprins Gustaf Adolf giftet seg med lady Louise Mountbatten i London i 1923, var filmfotografer fra flere forskjellige selskaper til stede da paret ankom Göteborg en måned senere (hans første hustru, kronprinsesse Margareta, opprinnelig Margaret og bestemor til den nåværende svenske kongen, døde i 1920).

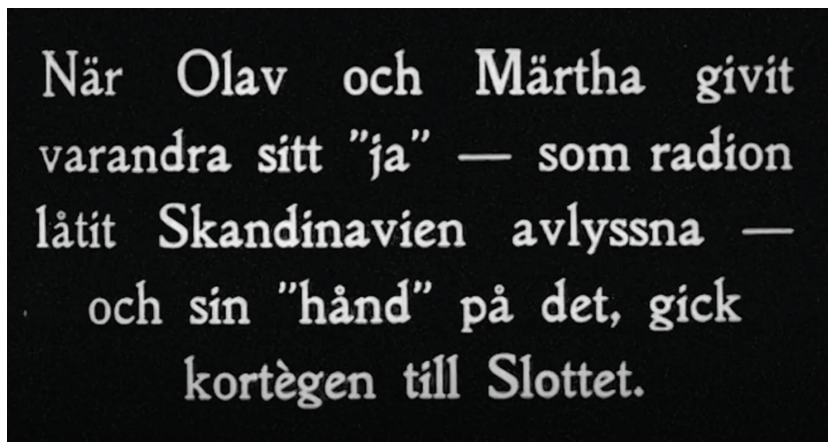
I løpet av 1920-årene skulle ytterligere to svenske kongelige bryllup finne sted, da prinsesse Märthas lillesøster prinsesse Astrid som nevnt giftet seg med kronprins Leopold av Belgia i Stockholm i 1926, og prinsesse Märtha giftet seg med kronprins Olav i Oslo i 1929. Begge disse begivenhetene ble rikt dokumentert på film, og kinogjengerne fikk en opplevelse av å komme tett på de kongelige ved å se hendelser som ellers var forbeholdt en eksklusiv krets. Svensk Filmindustri (SF) viste også et filmprogram i forbindelse med forlovelsen mellom Olav og Märtha, med følgende innhold: «Bilder av de nyforlovede på besöksvandring i Stockholm, kronprins Olav i prinsesse Astrids bryllup og på Guldpokalseilingen, prinsesse Märtha som barn, osv.»¹¹⁰

Ved prinsesse Astrids forlovelse kan vi, i filmen *Kring fursteförlovningen* (1926), se en tilsynelatende avslappet filmreportasje fra hennes foreldrehjem med søstrene Märtha og Margaretha, og deretter film av Astrid og Leopold som spaserer i Stockholm.¹¹¹

Ved prinsesse Märthas bryllup får vi se når hun ankommer med tog til Oslo Østbanestasjon, kortesen gjennom Oslo opp til Slottet og selve bryllupsseremonien i Vår Frelsers kirke i *När Norge mottog sin kronprinsessa* (Svensk Filmindustri, 1929).¹¹² Dette er jo en stumfilm uten lyd, så i en mellomtekst rett etter vielsen understrekes det i filmen at «radion låtit Skandinavien avlyssna» seremonien.

Svensk Filmindustri sørget for at filmopptakene fra Oslo ble fløyet til Stockholm slik at kinopublikumet kunne følge alle begivenhetene i det kongelige bryllupet. Onsdag 20. mars viste seks av SFs kinoer i Stockholm prosesjonen ved avreise til Oslo mandag 18. mars, sammen med en reportasje fra tirsdagens seremonielle inntog i Oslo, filmet av en utsendt fotograf.¹¹³ Kinoene var Röda Kvarn, Skandia, Sture, Arcadia, Göta Lejon og Rio.

En detaljert film laget av SFs fotograf på stedet og som skildrer alle bryllupsfestlighetene 21. mars, skulle etter planen vises i Stockholm samme kveld, men tett tåke over Norge tvang SFs fly med bryllupsbildene fra Oslo til å snu over Kongsvinger, opplyste SF i en kinoreklame.¹¹⁴ I stedet ankom filmreportasjen med fly dagen etter, 22. mars, fraktet av kaptein Ahrenberg fra Oslo til Stockholm. Den ble sammen med filmopptakene fra festlighetene i Stockholm vist samme kveld på kinoene Röda Kvarn, Palladium,

Mellomtekst från filmen direkt efter vigselceremonien

Skandia, Sture, Arcadia, Göta Lejon, Rio og Capitol – på Skandia også ved middagsforestillingene kl. 16–17.25 og 17.25–18.50.

Amerikanske Fox Film Corporation sendte «hele tre 'filmeksperter' til Oslo» for å filme kronprinsbryllupet. Det ble meldt at det ville være en «talefilm eller rettere sagt lydfilm, hvor hurraropene og alle begeistrede utbrud kommer med i filmen».¹¹⁵ Det ble oppgitt å være første gang talefilm ble tatt opp i Skandinavia. Tore Rem skriver at en av filmene fra bryllupsfestlighetene viser Olav og Märtha som vinker fra Slottsbalkongen rett etter ankomsten: «Hun med sin lille, elegante gest; han med en større vinkebevegelse. Under kjøreturen som følger, vinker han og hilser til bowlerhatten; hun vinker mer forsiktig. Snart fylles landaueren med blomster.»¹¹⁶ Lignende scener finnes også i SFs *När Norge mottog sin kronprinsessa*.

Paramount, som hadde en svensk avdeling, sendte sin nyhetsfilm fra hendelsene i Oslo til Stockholm med fly samme dag, 19. mars, for visning på kino allerede samme kveld (med forbehold om at været kunne gjøre det umulig). Filmen ble transportert av den svenske «velkjente flyver» Ernst Roll og vist på kinoen China og andre steder.¹¹⁷ Samme dag var det en avisreklame fra Paramount for følgende «Extra!»-materiale ved siden av hovedfilmen på China-kinoen i Stockholm: «Rundt Fyrstebryllupet: Den kongelige kortesjen gjennom byen.»¹¹⁸ Dagen etter, 20. mars, ble den samme annonsen oppdatert: «Nye bilder fra fyrstebryllupet i Oslo er med hver dag i programmet, levert av Filmselskapet Paramount.»¹¹⁹ Den 23. mars skrev *Svenska Dagbladet* at programmet på Rex kino i Stockholm, i tillegg til hovedfilmen, nyhetsfilmer og en kortere filmfarse i to akter, også inneholdt en populærvitenskapelig film fra Fox og «Paramounts rapport fra bryllupsfestlighetene i Oslo».¹²⁰

Avslutning

Den omfattende rapporteringen fra det kongelige bryllupet i 1929 viser hvordan nye teknologier endret måten mediepublikummet og de kongelige samhandlet med hverandre på, og at ulike medier ved store mediebegivenheter forsterker og legitimerer hverandre og budskapene som formidles. Radiomediet brakte vanlige mennesker nærmere de kongelige enn noen gang før, og de gjorde det mulig for folk å være engasjerte medborgere ved å skape et demokratisk rom der lytterne bekreftet sin lojalitet til kronen gjennom felles deltakelse i nasjonalt delte opplevelser.¹²¹

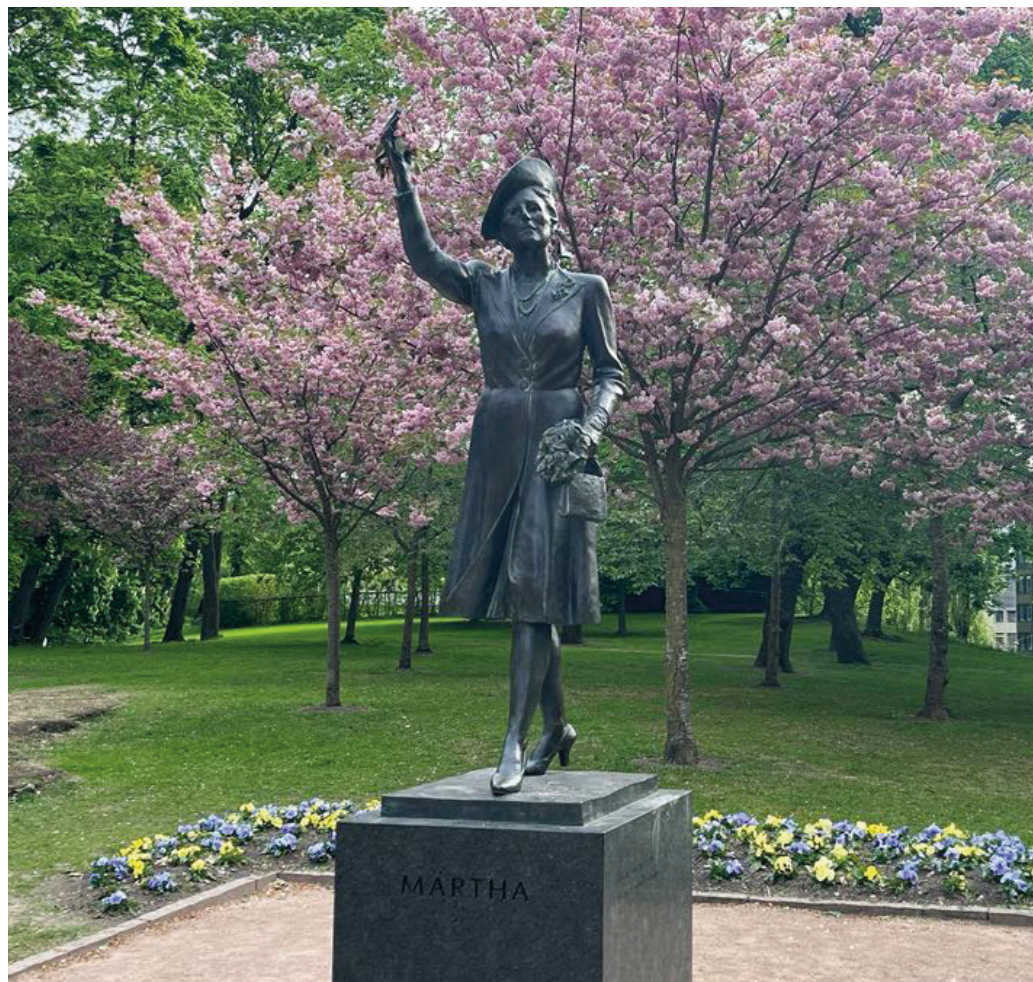

Kinoannonse Svenska Dagbladet 22/3 1929 «I kväll Bröllophögtidligheterna i Oslo» [flyget vände pga vädret, ankommer idag]

Sendingene bidro også til å knytte nye sterke bånd mellom Norge og Sverige, og de viste at konfliktene rundt unionsoppløsningen i 1905 nå tilhørte fortiden.¹²² Det norske og svenske folk kunne følge bryllupsbegivenhetene hjemme via radio eller gjennom høyttalere på ulike offentlige steder, samt lese om dem i pressen som en lang føljetong og også se filmopptak av begivenhetene på kino. Det samlede budskapet – at det eksisterte en vellykket og symbolsk betydningsfull union mellom Norge og Sverige – ble dermed effektivt spredd til begge land.

Når denne artikkelen ferdigstilles i mai 2025, fant valget av en ny pave (Leo XIV) sted. Pavevalg er en rituell begivenhet med svært gamle tradisjoner som alltid gjentas på samme måte. Alle medier er knyttet til begivenheten – *kroningen* – og TV-kameraene er rettet mot en pipe på et tak, men ikke bare en hvilken som helst pipe, men pipen i det sextinske kapell, hvor hvit røyk skal signalisere at en ny pave – en «hellig far» – er valgt. Når dette skjer, ser og hører vi på TV folk juble og gråte av glede, og fascinasjonen var stor selv i det protestantiske Norge og Sverige, etter mediedekningen å dømme. Den hvite røyken som velter ut av pipen, og som folk over hele verden kan være vitne til i sanntid, «live», symboliserer samhörigheten mellom alle verdens katolikker, i hovedsak på samme måte som kronprinsbryllupet i Oslo i 1929, gjennom radio og andre medier, i stor grad bidro til å sementere det norske folkefelleskapet og vennskapet med nabolandet Sverige.

En annen sammenligning kan trekkes med den ekstatiske feiringen – *kroningen* – i Bergen da byens fotballag Brann vant den norske ligaen i 2007. Det var deres første ligaseier siden 1963, og både lagets fans og mediene refererte stadig til heltene fra 1963 og hvordan laget i 2007 hadde gjentatt den samme heltebragden. Det var en mytisk fortelling.¹²³ Likheten er slående med hvordan historien til kongehuset ble gjenfortalt av mediene i kronprinsbryllupet i 1929. Branns ligagull ble en manifestasjon av felles-

Prinsesse Märthas statue i Slottsparken, Oslo, mai 2025.

skapet mellom innbyggerne i Bergen på samme måte som det kongelige bryllupet ble en manifestasjon av fellesskapet mellom innbyggerne i hele Norge, alt forsterket gjennom ulike medier.

Mediene, hele mediasystemet betraktet, bidrar dermed til å forsterke den rituelle dramaturgien og dens sekvenser og elementer ved sentrale begivenheter. Hvordan dette skjer og har skjedd historisk sett, er et tema for mediehistorisk forskning.¹²⁴

Noter

- 1 Takk til Hilde Arntsen for hjelp med utviklingen av manus og til Anton Rask ved Sveriges Radios dokumentarkiv for hjelp med å fremskaffe kildemateriale.
- 2 Jerring 1944: 169. Jerring 1970: 150. Hallo! Hallo! nr. 11, 1929: 23 «Kronprinsens bryllup og kringkastingen».
- 3 Rem 2020: 287.
- 4 Alle oversettelser til norsk fra svensk og engelsk er utført av meg.
- 5 Bastiansen og Dahl 2003: 9, forord.
- 6 Snickars 2006: 3.
- 7 Harvard og Lundell 2010: 14–15.
- 8 Dahlén 2024: 223–224.
- 9 Snickars 2017: 130.
- 10 Snickars 2017: 131.
- 11 Ytreberg 2014: 67.
- 12 Pauly 2014: 173.
- 13 Carey 2008: 12–18. Se også Pauly 2014: 175–177 om Careys teorier og ulike kommunikasjonsmodeller.
- 14 Pauly 2014: 179.
- 15 Dayan og Katz 1992: 25; Pauly 2014: 179. Se også Ytreberg 2022, som gir mange gode eksempler på og analyser av slike begivenhetskategorier.
- 16 Dayan og Katz 1992: 42.
- 17 Durkheim 2008: 287.
- 18 Durkheim 2008: 36. Se også Lynch 2012: 18–27 og 30–38 om Durkheim og hans teorier om det hellige.
- 19 Couldry 2003: 12–14, 19–20, 39–41, 135–142. Se også Örnebring 2004.
- 20 Lynch 2012: 9–14 og 69–100, kapittel 3 «Nation and humanity: sacred forms in the modern age» som også tar for seg betydningen av kongelige.
- 21 Thompson 2001: 232–233; Eliade 2002 om arketyper og gjentakelse.
- 22 Svenska Dagbladets Årsbok 1929: 62.
- 23 Hallo! Hallo! nr. 12, 1929: 3.
- 24 Stjørdalen Blad 19/3 1929: 4.
- 25 Dayan og Katz 1992: 26–27, 31–32.
- 26 Dayan og Katz 1992: 16.
- 27 Dayan og Katz 1992: 9.
- 28 Dayan og Katz 1992: 9, 20. Ytreberg 2022 har etter min mening en noe uklar skillelinje mellom mediebegivenheter, «media events», og rene nyhetshendelser som terrorangrepet mot USA 11. september 2001, fordi han også definerer sistnevnte og andre katastrofer som en form for medie-«events».
- 29 Rem 2020: 298.
- 30 Adam 2008: xvii.
- 31 Svenska Dagbladet 10/3 1923: 7 og 11/3 1923: 5.
- 32 Tidens Tegn 15/12 1934 «Film og radio»: 1–2, artikkel i anledning 10-årsjubileet; Dahl 1999: 34, 38, 61–62.
- 33 Dahl 1999: 63.
- 34 Dahl 1999: 75–76.
- 35 Dahl 1999: 67.
- 36 Bastiansen og Dahl 2003: 246.
- 37 Dahl 1999: 108–09.
- 38 Svenska Dagbladet 9/4 1925: 12; Zilliacus 1986: 37, 40; Dagens Nyheter 4/4 1925: 9.
- 39 Zilliacus 1986: 40–41.
- 40 Zilliacus 1986: 41–43; Dahlén 2025: 258.
- 41 Svenska Dagbladet 9/5 1925: 10.
- 42 Halse og Østbye 2003: 47; Dahl 1999: 110. Se Ytreberg 2022 om Amundsens polarekspedisjoner.
- 43 Dagens Nyheter 5/7 1925: 7 programplan, og 6/7 1925: 1, 5–6; Franzén 1991: 53–54.
- 44 Svenska Dagbladet 25/8 1925: 7.

- 45 Zilliacus 1986: 43.
- 46 Dahl 1991: 60–63 fremhever fire sentrale visjoner om kringkastingen, blant dem kringkastingen som fredsfaktor.
- 47 Svenska Dagbladet 25/5 1926: 10; Zilliacus 1986: 49–50.
- 48 Midttun 1937: 77–78. <https://runeberg.org/nordkal/1937/0079.html>
- 49 Sitat i Zilliacus 1986: 50.
- 50 Svenska Dagbladet 2/8 1926: 5. Dahl 1999: 96–97 skriver feilaktig at innvielsen fant sted 31. juli.
- 51 Stockholms-Tidningen 2/8 1926; Dahlén 2025: 232–233.
- 52 Zilliacus 1986: 51.
- 53 Dagsposten 29/12 1926: 4; Vestopland 29/12: 4; Svenska Dagbladet 30/12: 10.
- 54 Talene er gjengitt helt eller delvis i Dagens Nyheter 2/1 1927: 6 og Svenska Dagbladet 2/1 1927: 9, og i flere norske aviser 3. januar 1927.
- 55 Stavanger Aftenblad 3/1 1927: 4.
- 56 Den 17de Mai 3/1 1927: 4.
- 57 Zilliacus 1986: 51.
- 58 Zilliacus 1986: 52.
- 59 Svenska Dagbladet 29/9 1927: 24, av signaturen E.K.
- 60 Svenska Dagbladet 18/3 1928: 12, 20/3 1928: 10 og 21/3 1928: 8; Dagens Nyheter 21/3 1928: 21.
- 61 Midttun 1937: 78.
- 62 Dagen 19/3 1929: 2.
- 63 Østlands-Posten 19/3 1929: 4.
- 64 Det faktum at Olav og Märtha var søskenbarn, skapte en viss debatt om de genetiske risikoene som var involvert, men det falmet snart i lyset av den nasjonale begeistringen og all pomp og prakt.
- 65 Morgenbladet 19/3 1929: 2.
- 66 Svenska Dagbladets Årsbok 1929: 60.
- 67 Svenska Dagbladet 19/3 1929: 18.
- 68 Aftenposten 19/3 1929: 5.
- 69 Sveriges Radios dokumentarkiv: Radiotjänsts styrelses arbeidsutskotts protokoll 25/10 1926: § 2; Hallingberg 1999: 221.
- 70 Cannadine 1995: 142, 151; Thompson 2001: 249–250.
- 71 Bergens Tidende 19/3 1929: 5, av sign. Fast.
- 72 Ibid.
- 73 Ibid.
- 74 Dagen 19/3 1929: 2.
- 75 Rem 2020: 288.
- 76 Ibid.
- 77 Bergens Tidende 19/3 1929: 5, av sign. Fast.
- 78 Rem 2020: 290–291.
- 79 Svenska Dagbladet 19/3 1929: 18.
- 80 Aftenposten morgennummeret 21/3 1929: 1, 2, 10.
- 81 Dagens Nyheter 22/3 1929: 13.
- 82 Sitert i Rem 2020: 294.
- 83 Rem 2020: 294.
- 84 Ibid.
- 85 Sitert i Scannell og Cardiff 1991: 281.
- 86 Ibid.
- 87 Rem 2020: 293.
- 88 Aftenposten 21/3 1929: 5.
- 89 Sitert i Aftenposten 21/3 1929: 5.
- 90 NK-annonse i Svenska Dagbladet 21/3 1929: 5.
- 91 Svenska Dagbladets Årsbok 1929: 62.
- 92 Hallo! Hallo! nr. 11, 1930: 6–7; Dahlén 2013: 56–60.
- 93 Se Snickars (2001), doktoravhandling om Svensk och visuell masskultur 1900; Dahlén 2013: 49–52.
- 94 Dahlén 2013: 58–59; Dahlén 2024: 212.
- 95 Svenska Dagbladet 22/3 1929: 21.

- 96 Ibid.
- 97 Radiolyssnaren nr. 13, 1929: 6–7.
- 98 Widedstedt 2016: 48.
- 99 Widedstedt 2016: 57–58. Se Müller 2016 for en utmerket introduksjon til studiet av de europeiske kongehusenes gradvise overgang på 1800-tallet fra førmoderne hard makt («hard power») til utøvelse av en mykere, kulturell og symbolsk makt («soft power») innenfor rammen av et moderne, konstitusjonelt monarki.
- 100 Norges Handels og Sjøfartstidende 18/3 1929: 3; Farsunds Avis 19/3 1929: 2.
- 101 Farsunds Avis 19/3 1929: 2.
- 102 Stavanger Aftenblad 20/3 1929: 8.
- 103 Ibid.
- 104 Svenska Dagbladet 23/3 1929: 7.
- 105 Ibid.
- 106 Svenska Dagbladet 21/3 1929: 3; Store norske leksikon: «Gidsken Jakobsen».
- 107 Annonse i Svenska Dagbladet 22/3 1929: 11. Jeg har her gått over til 24-timers tid i stedet for avisens 12-timers f.m. og e.m.
- 108 Rem 2020: 299.
- 109 Rosborn 2021. Filmen fra prinsesse Margarethas bryllup i 1919: <https://www.filmarkivet.se/movies/veckorevy-1919-05-26/>
- 110 Kinoannonse i Svenska Dagbladet 16/1 1929: 18.
- 111 Filmen fra prinsesse Astrids forlovelse i 1926: <https://www.filmarkivet.se/movies/kring-fursteforlovnningen/>
- 112 Filmen fra bryllupet i Oslo i 1929: <https://www.filmarkivet.se/movies/nar-norge-mottog-sin-kronprinsessa/>
- 113 Svenska Dagbladet 20/3 1929: 11.
- 114 Kinoreklame i Svenska Dagbladet 22/3 1929: 22.
- 115 Aftenposten 21/3 1929: 3; Rem 2020: 294.
- 116 Rem 2020: 288.
- 117 Svenska Dagbladet 19/3 1929: 13.
- 118 Svenska Dagbladet 19/3 1929: 19.
- 119 Svenska Dagbladet 20/3 1929: 19.
- 120 Svenska Dagbladet 23/3 1929: 15.
- 121 Owens 2018: 601.
- 122 Se Isaksen (2016) for en undersøkelse av i hvilken grad og på hvilke måter konger og den yngre generasjonen av det svenske Bernadotte-dynastiet forsøkte å vinne over undersåttene sine i den norske delen av unionen mellom de to landene i 1814–1905.
- 123 Dahlén 2012.
- 124 Thompson 2001: 246–252; Cannadine 1995.

Litteratur

- Adam, G.S. (2008). Foreword. I Carey, J.W.: *Communication As Culture, Revised Edition: Essays on Media and Society*. London: Taylor & Francis Group.
- Bastiansen, H.G. og Dahl, H.F. (2003). *Norsk mediehistorie*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Cannadine, D. ([1983] 1995). The Context, Performance and Meaning of Ritual: The British Monarchy and the 'Invention of Tradition', c. 1820–1977. I Hobsbawm, E. og Ranger, T. (red.). *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press.
- Carey, J.W. (2008). *Communication As Culture, Revised Edition: Essays on Media and Society*. London: Taylor & Francis Group.
- Couldry, N. (2003). *Media Rituals. A critical approach*. London: Routledge.
- Dahl, H.F. (1991). *NRK i fred og krig. Kringkastingen i Norge 1920–1945*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dahl, H.F. (1999). *Hallo-hallo! Kringkasting i Norge 1920–1940*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag.
- Dahlén, P. (2012). An Exemplary Model: The Religious Significance of the Brann 2007 Norwegian Football Championship as Told by the Media. I Krøvel, R. og Roksvold, T. (red.), «We love to hate each other». *Mediated football fan culture*. University of Gothenburg: Nordicom.

- Dahlén, P. (2013). Remediering och tidig radio. Det svenska radioreportaget 1925–1930. *Nordicom-Information*, nr. 3–4.
- Dahlén, P. (2024). Landssorg vid radioapparaterna. Drottning Victorias död och begravning. *Mediehistorisk årsbok*. Stockholm.
- Dahlén, P. (2025). Prins Wilhelm som radiopionjär. Radiotjänst, *Svenska Dagbladet* och den tidiga föredragsverksamheten. *Mediehistorisk årsbok*. Stockholm.
- Dayan, D. og Katz, E. (1992). *Media Events. The Live Broadcasting of History*. Harvard University Press.
- Durkheim, É. ([1912] 2008). *The Elementary Forms of Religious Life*. Oxford University Press.
- Eliade, M. ([1969] 2002). *Myten om den eviga återkomsten. Arketyper och upprepning*. Ludvika: Dualis.
- Franzén, N.-O. (1991). *Radiominnen. Historia och hågkomster*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Hallingberg, G. (1999). *Stockholm—Motala. Radion i Sverige från 20-tal till 50-tal*. Stockholm: Atlantis.
- Harvard, J. og Lundell, P. (2010). 1800-talets medier: System, landskap, nätverk. I Harvard, J. og Lundell, P. (red.): *1800-talets mediesystem*. Kungliga Biblioteket, Stockholm: Mediehistoriskt Arkiv 16.
- Isaksen, T.N. (2016). The Power of Presence: Crafting a Norwegian Identity for the Bernadotte Heirs. I Müller, F.L. og Mehrkens, H. (red.), *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe*. University of St Andrews, UK.
- Jerring, S. (1944). *På min våglängd*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Jerring, S. (1970). *Sven Jerring radioman. Farbror Sven berättar sina minnen*, Stockholm: Natur och Kultur.
- Lynch, G. (2012). *On the Sacred*, Durham: Acumen.
- Midttun, O. (1937). Samarbeid millom norderlendske kringkastarar. *Nordisk Kalender 1937*.
<https://runeberg.org/nordkal/1937/0079.html>
- Müller, F.L. (2016). 'Winning their Trust and Affection': Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe. I Müller, F.L. og Mehrkens, H. (red.), *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe*. University of St Andrews, UK.
- Owens, E. (2018). All the World Loves a Lover: Monarchy, Mass Media and the 1934 Royal Wedding of Prince George and Princess Marina. *The English Historical Review*, Vol. 133, Issue 562, June.
- Pauly, J.J. (2014). Ritual Theory and the Media. I Fortner, R.S. og Fackler, P.M. (red.), *The Handbook of Media and Mass Communication Theory. Volume 1*. John Wiley & Sons, Inc.
- Rem, T. ([2020] 2022). *Olav V. Den fremmede, 1903–1940*. Oslo: Cappelen Damm.
- Rosborn, M. (2021). «När Norge mottog sin kronprinsessa (1929)» og «Kungliga bröllop», *Filmarkivet.se*: <https://www.filmarkivet.se/movies/nar-norge-mottog-sin-kronprinsessa/>
- Scannell, P. og Cardiff, D. (1991). *A Social History of British Broadcasting Vol. 1, 1922–1939: Serving the Nation*. Oxford: Basil Blackwell.
- Snickars, P. (2001). *Svensk film och visuell masskultur 1900*. Stockholm: Aura förlag.
- Snickars, P. (2006). Om ny och gammal mediehistoria. *Nordicom Information*, nr. 1.
- Snickars, P. (2017). Oscar II och medierna: Kring Stockholmsutställningen 1897. I Göran Alm mfl., *I världsutställningarnas tid. Kungahus, näringsliv & medier*. Bromma: Förlaget Näringslivshistoria.
- Thompson, J.B. ([1995] 2001). *Medierna och moderniteten*. Göteborg: Daidalos.
- Waarden, B. van (2023). The transnational media-political system of the *fin de siècle*. Kaiser Wilhelm II as a locus of the converging logics of expanding communications. I Pedersen, S.B., Cronqvist, M. og Holgersson, U. (red.), *Expanding media histories. Cultural and material perspectives*. Lund: Nordic Academic Press.

- Widestedt, K. (2016). A Visible Presence: Royal Events, Media Images and Popular Spectatorship in Oscarian Sweden. I Müller, F.L. og Mehrkens, H. (red.), *Royal Heirs and the Uses of Soft Power in Nineteenth-Century Europe*. University of St Andrews, UK.
- Ytreberg, E. (2014). *En forsvunnet by. Jubileumsutstillingen på Frogner 1914*. Oslo: Forlaget Press.
- Ytreberg, E. (2022). *Media and Events in History*. Cambridge: Polity Press.
- Zilliacus, V. (1986). *Det nordiska radiosamarbetets uppväxtår*. Helsingfors: Oy. Yleisradio Ab.
- Örnebring, H. (2004). Revisiting the Coronation. Critical Perspective on the Coronation of Queen Elizabeth II in 1953. *Nordicom Review*, Issue 1-2.